

DÜNYA TARİHİNİN YAPISI

Arş. Gör. Muhammed Beşir ÇALIŞKAN¹

Dr. Öğr. Üyesi Kenan GÖÇER²

Bir edebiyat eleştirmeni olarak düşünsel yolculuğa çıkan Kojin Karatani, “Dünya Tarihinin Yapısı” (2017) adlı kitabında duyu ve idrak arasındaki yarılmayı, bir öykü veya roman eleştirisinde değil, Marksist teoriyi alt üst ederek göstermektedir. Bunu da kitabın alt başlığını Üretim Tarzlarından Mübadele Tarzlarına koyarak göstermiştir. Kendisini bir Marksist olarak görmekle birlikte hâkim anlayış içerisinde bulunmamış ve Marx’ın eserlerini kendi kavramıyla transkritik yöntemiyle okumuş ve yorumlamıştır. İncelediğimiz kitabı yazma nedeni ise kendi yaptığı transkritiği de aşarak ‘yeni bir sistem’ ortaya koyabilmektir (s.19). Marx’ı aştığı nokta, tarihe üretim araçlarına sahiplik veya üretim tarzları açısından değil, mübadele tarzları açısından bakabilmesidir. Her ne kadar sistematik bir çalışmayı sevmediğini ve yaparken zorlandığını belirtse de başarılı bir mantık örgüsü ortaya koymuştur. Kitapta incelediği mübadele tiplerini ise A, B, C ve D şeklinde adlandırmış ve ortaya çıkışlarını, hâkim oldukları dönemde nasıl toplumsal formasyonlara sebep olduklarını izah etmiştir

¹ Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi, muhammedcaliskan@sakarya.edu.tr.

² Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, kenangocer@subu.edu.tr.

(s.10). Kitap 4 ana kısımdan oluşmaktadır ve her bir kısım sırasıyla mübadele tiplerinin hikâyesini anlatmaktadır.

Kitabın içeriğine dair iki önemli nokta dikkat çekmektedir. İlk olarak bu çalışma, ulus-devlet kavramlarının yanına sermayeyi de ekleyerek bunların ayrılmaz bir bütün olduğunu hatırlatma çabasını içermektedir. Diğer bir deyişle, ekonomi biliminin isminin başına politik sıfatını tekrar eklemeye yönelik bir girişimdir. Karatani, devlet ve kapitalizmin ayrılmaz bir bütün olduğunu özellikle vurgulamış ve siyasi olanla ekonomik olanın ayrımının Burjuva Devrimi'nden sonra gerçekleştiğini belirtmiştir (s.241). Diğer ve daha önemli olan nokta ise Marx'ın kavramlarının ve kategorilerinin yeniden değerlendirilip aşılmasıdır. Burada sadece üretim tarzlarının mutlak konumunu sarsmakla kalmamış, altyapı-üstyapı kavramlarını da yeniden düşünme gerekliliğini ortaya koymuştur.

Marx'ın coğrafi sınırlamalarını reddetmiş ve bu sınırlamaların toplumsal formasyonların yapısını anlamakta karşımıza engel olarak çıktığını belirtmiştir. Ayrıca bu formasyonların çizgisel tarih aşamaları olarak görülmesini eleştirerek bu anlayışın Hegel'in felsefesine dayandığını söylemiş, bunun da arka planında evrensel özgürlüğün aşamalarının gerçekleşmesi olduğunu ifade etmiştir (s.53-54). Kendi yaptığı dönemlendirmede ise çizgisel bir tarih anlayışı ortaya koymamış, öne sürdüğü mübadele tiplerinin aynı anda ve aynı zamanda bulunduğunu, sadece baskın tipin değiştiğini söylemiştir (s.39). Kitabın ana izleğini de oluşturan bu durumu tekrar ve sade bir şekilde ifade edecek olursak; her dönemde (A, B, C ve D) hepsinin de bir mübadele tipi olarak bulunabileceğini ve bunlardan sadece birinin sırasıyla baskın olacağını felsefi arka planı ile tartışmıştır.

Karatani'nin alt yapı-üst yapıya bakışı da ana akım Marksist anlayıştan keskin bir şekilde ayrılmaktadır (s.31). Ekonominin alt yapı olmadığını, burada gerçekleşecek bir dönüşümle birlikte ulus ve devlet yapısının çözülmeyeceğini ve nitekim sosyalist devrim iddiasındaki devrimlerde bu hataya düştüğünü söylemektedir. Sermaye-ulus-devlet yapısını kitap boyunca sürekli birlikte vurgulamasının ve Borromean halkalarına benzetmesinin sebebi de budur. Yani bu üçlü aynı anda hedef alınmadığı müddetçe kapitalizmden çıkış mümkün değildir (s.24). Çünkü her biri ayrı bir kendiliktir. Bu noktada şunu ifade etmek gerekir ki, yazarın bu üçlü yapının birbiriyle ilişkisini ortaya koymasının nedeni, sadece düşünsel düzlemde bir üretim gerçekleştirmek değil, aynı zamanda harekete de geçebilmektir. Ki kendisi de bir aktivist olduğundan sadece büyük resmi göstermekle kalmamış, çözüm önerilerini de tartışmıştır. Mübadele tarzlarının sonuncusunu incelerken bu önerilerden bahsedeceğiz.

Karatani'yi mübadele tarzları üzerinden bir tarih okuması yapmaya iten sebep, ekonomik altyapı ve üretim tarzının aynı şey kabul edilerek yapılan değerlendirmelerin kapitalizm öncesi dönemi aydınlatmada yetersiz kaldığını düşünmesidir. Hatta bu varsayımın günümüz toplumlarını anlamada bile yetersiz kalacağını iddia etmektedir. Öte yandan Marx'ı, kapitalizmi ilkel toplumlara yansıtma eleştirenlerin, aynı hatayı Keynesyen ekonominin tüketim anlayışını ilkel toplumlara yansıtarak yaptıklarını belirtir (s.30-31). Karatani'ye göre komünizmin ya da buna nihai uğrak da diyebiliriz, hem ekonomik hem etik boyutu olması gerekir (Karatani, 2017a). Bu nedenle mübadele tarzları üzerinden yapılacak okumanın bir diğer sebebi olarak, ekonomiye harici bir ahlaki boyut varsaymaya gerek

bırakmamasını söyleyebiliriz. Çünkü mübadele tarzları hâlihazırda bir ahlak içermektedir (s.23).

A Tipi Mübadele Tarzı

Karatani'ye toplum içinde baskın olarak gözüken mübadele tarzlarından ilki A tipi mübadele tarzıdır, yani karşılıklılık (armağan ve karşı armağan). Bu tarzın ortaya çıkışı göçebe avcı-toplayıcı toplulukların yerleşik avcı-toplayıcı haline gelmesiyle (s.68). Yazar, bu dönüşümü Marx'a atıfla salto mortale (ölümcül sıçrayış) olarak adlandırır. Burada göçebelikten yerleşik hayata geçişte tarım unsuruna vurgu yapılmamasının nedeni, tarımın yerleşik hayata geçişten sonra başladığı düşüncesinden kaynaklanmaktadır (s.69). Ayrıca sulu tarımın daha da sonra başladığı ve büyük bir örgütlenmeyi gerektirdiği de yazarın düşünceleri arasındadır (s.105).

Göçebe avcı-toplayıcı topluluklar Karatani'nin zihin dünyasında önemli bir konuma sahiptir. A ve D tipi mübadele tarzlarını anlamak adına bu konuyu biraz açmak gerekir. Göçebe topluluklar, saklama imkânlarının henüz mevcut olmamasından dolayı komünal topluluklar olarak yaşamışlardır. Toplanan veya avlanan ne varsa getirilir ve o gün tüketilmek üzere dağıtılırdı. Dolayısıyla bu insanlarda geçmiş ve gelecek tasavvurları bulunmadığı iddia edilebilir (s.81). Karşılıksız armağanın kökeni de buraya dayandırılabilir. Ayrıca göçebe grubun üyeleri doğaları gereği hareket özgürlüğüne sahipti. Grup büyüdüğünde veya anlaşmazlıklar yaşandığında üyeler gruptan ayrılıp kendilerine yeni bir grup oluşturabilir veya bulabilirlerdi. Karatani, grup içerisinde mutlak bir egemenin bulunmamasını da buna bağlamaktadır (s.68).

Yerleşik hayata geçildikten sonra insanlar yiyeceklerini koruma imkânına sahip oldular. Bu da karşılıksız armağanın terki anlamına

gelmektedir. Ayrıca eskisi kadar özgür hareket imkânına sahip olmayan insanlar, grup içerisinde yaşanabilecek iktidar mücadelelerine de bir çözüm üretmek zorundaydılar. Karatani bu noktada devreye karşılıklılık ilkesinin girmiş olduğunu iddia eder. Karşılıklılık ilkesi de olumlu bir anlam içerse de bu sadece aile içerisinde olmuştur. Kabile içerisinde daha dengeli bir hâl alırken, kabileler arasında olumsuz olarak ortaya çıkar ve husumet barındırır. Armağan vermek herhangi bir karşılık beklenilmeyen hayır eylemi gibi görünse de aslında bir egemenlik aracıdır. Armağanı kabul eden ve karşılık veremeyen tahakküm altına girmiş olur ki, bu yol şiddetten daha etkilidir (s.75). Fakat bu tahakküm mutlak bir egemenlik anlamında değildir. Karşılıklılık ilkesinin varlığı, şefleri, gücü ellerinde bulundurmak istedikleri müddetçe dağıtmaya ittiğinden armağan verecek bir şeyi kalmayan şefin hâkimiyeti de sona ermektedir. Bu durum aynı zamanda kabilelerin üzerinde de mutlak bir egemenin ortaya çıkmasına engel olmuştur (s.80); ta ki, B tipi mübadele tarzı baskın hale gelip dünya imparatorlukları kuruluşuna kadar.

B Tipi Mübadele Tarzı

Yazarın bahsettiği ikinci mübadele tarzı B tipidir, özelliği ise yağma ve yeniden bölüşüme dayanmasıdır. Yani tarih sahnesine devletin ortaya çıktığı dönemdir. Karatani burada iki görüşe karşı çıkarak kendi fikrini ortaya koyar. İlk olarak sulu tarımın yerleşik hayata geçilmesiyle başladığı iddiasını reddeder. Yerleşik hayata geçen insanların avcılık ve toplayıcılığa devam ettiklerini, ancak bir süre sonra yağmur tarımına başladıklarını ifade eder. Sulu tarım ise daha önce belirttiğimiz gibi büyük bir organizasyona ihtiyaç duymaktaydı ve ancak devletin ortaya çıkışından sonra başlayabilirdi. İkinci olarak ise Sanayi Devrimi'ni, devlet ve sermaye kavramlarını açıklamakta

kullananaılara karşı çıkmış, devlet ve sermaye kavramları anlaşılmadan Sanayi Devrimi'nin anlaşılmayacağını ileri sürmüştür (s.104).

B tipi mübadele tarzı, baskın hale gelmek için devlete ihtiyaç duyar. Karatani'ye göre devletin ortaya çıkışı, yağmanın vergiye dönüşmesiyle olmuştur. Yenen, vergi adıyla yaptığı yağmanın karşılığında yenilene himaye sağlar, yani başkası tarafından yağma ve talana uğramama garantisidir bu. Devletin tesisini mümkün kılan iki taraf arasındaki bu mübadeledir (s.115). Yazar bu devleti topluluk devlet olarak tanımlar. Fakat burada bir ayırım söz konusudur, ilerleyen topluluklar devleti oluşturmaz; devlet, kendi topluluğunu üretir (s.120-121). Ayrıca bu devlet için din önemli bir araç olmuştur. İnsanların gönüllü bir şekilde gayret etmesini sağlama noktasında din kritik bir rol üstlenmiştir. İnsanları karşılıklılık ilkesinden kurtaran ise bürokrasi olmuştur (s.106).

Karatani'nin kitap boyunca ısrarla üzerinde durduğu konu A, B ve C tipi mübadele tarzlarının aynı anda var olduğudur. A tipinin baskın olduğu dönemde diğer iki mübadele tarzını bastıran şey karşılıklılık ilkesiydi. B tipinin baskın olduğu dönemde C tipi mübadele tarzını bastıran neydi? Karatani bu soruya bir dünya pazarının ortaya çıkmaması olarak cevap vermektedir. Dünya imparatorluklarının ortaya çıkmasıyla birlikte ticaret uzun mesafeler arasında kolaylaşmıştı. Fakat bu ticaret ve piyasanın aynı zemin üzerinde kesişmesi anlamına gelmemektedir çünkü despotik devletlerde ticaret bürokrasi tarafından kontrol edilmekteydi. İlk örneklerini İyonya'da gördüğümüz ticaret ve piyasanın kesişmesi, sonraki dönemlerde imparatorlukların müdahaleci anlayışları nedeniyle uzun bir süre gerçekleşmemiştir (s.156-161). Ticaret ve piyasanın entegre olması ise, Avrupa'daki özgür kentlerde görülecektir. Wallerstein'a atf yapan yazar, 16. yüzyılda bu kentlerde

ortaya çıkan dünya ekonomisinin imparatorlukları yıkarak yeni düzeni merkez, çevre ve yarı-çevre olarak inşa ettiğini belirtmiştir (s.231).

C tipi mübadeleye geçmeden evvel para meselesini de incelemek gerekmektedir. Karatani, Transkritik ([2003] 2008) adlı kitabında yaptığı para ile ilgili mülahazaları bu eserine de taşımıştır. Yazarın parayla ilgili görüşlerini daha bütüncül bir şekilde görebilmek adına iki eserine karşılaştırmalı bir şekilde bakmak gerekir. Fakat şu an, incelemekte olduğumuz eseriyle sınırlı kalacağız. Karatani, paranın geçerlilik sebebi olarak devlet otoritesini esas alan görüşleri kabul etmez. Devletin görevi, sadece paranın metal içeriğini güvence altına almaktır. Paraya geçerliliğini kazandıran şey ise diğer metaların yanında ve insanların tahayyülünde sahip olduğu konumdur. Yazar, günümüz dünyasının materyalist olarak görülmesine karşın gayet idealist olduğunun altını çizer. Paraya gücünü veren ise arkasındaki toplumsal sözleşmedir. Bu sözleşmenin içeriği ise paranın istenilen yerde, zamanda ve herhangi bir metayla doğrudan mübadele edilebilir olmasıdır (s.138-146). Para insanları ve şeyleri, “ben-sen” ilişkisinden koparıp, yabancı “o”ya dönüştürmüştür, yani üzerinde her türlü tasarrufun yapılabileceği ruhsuz nesnelere (s.200). İnsanların bir nicelik olması da paranın bu özelliği nedeniyledir.

Bir soru(n) olarak ne kadar tartışılabilir bilmiyoruz ama, yine de ortaya atılmasında fayda gördüğümüz bir soru var. O da şu: Acaba, üçüncü tekil şahıs “o” ile “yabancı”nın veya “para”nın olgu olarak ortaya çıkışı arasında bir nedensellik veya zamansal paralellik var mıdır? Varsa, bunun faiz yasağı ile bir alakası var mıdır? Soruyu burada bırakıp tekrar kitaba dönecek olursak...

Karatani, Marx'a atıf yaparak parayı radikal bir düzeyici olarak tanımlamış ve eski çağlardaki insanların paraya karşı olumsuz bakışlarının bundan kaynaklandığını belirtmiştir (s.199). Para ekonomisinin C tipi mübadeleye giden yolu açmasındaki diğer bir katkısı da mutlak monarşilerin bürokrasisini ve ordusunu var etmesidir (s.238).

C Tipi Mübadele Tarzı

Günümüzün baskın mübadele tarzı ise C tipi mübadele tarzıdır. Karatani bu tarzın meta mübadelesi, yani para ve metaların değiş tokuşu olduğunu belirtir. C tipinin ortaya çıkışı ana akım Marksist literatürde feodalizmden kapitalizme geçiş olarak incelenmektedir. Bu ise üretim tarzına dayalı bir okumanın sonucudur. Karatani bu okumayı reddetmekte, analizin içine dolaşım sürecinin de katılması gerektiğini ifade etmektedir. Yapmaya çalıştığı şey ise Avrupa'daki feodalizm ile yine orada ortaya çıkmış olan dünya ekonomisini irtibatlandırmaktır. Burada dikkatleri iki mesele üzerine çekmek gerekir. Karatani, feodalizm yerine Avrupa feodalizmi ifadesini bilerek kullanmaktadır çünkü feodalizmin tek bir çeşidi olmadığını düşünür. Ayrıca, özgür kentlerde görülen dünya ticaretinin de tarihteki ilk örnek olmadığını belirtir. Yani, kapitalizmin doğuşu tarih boyunca ilk defa Avrupa'da ortaya çıkan koşullarda gerçekleşmemiştir. Bilakis, öncesinde de mevcut olan durumların Avrupa'da bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır.

C tipi mübadele tarzının ortaya çıkışını sağlayan şey feodallerin mutlak bir egemenliğe sahip olmamasıyken; C tipi, mutlak monarşileri ortaya çıkarmıştır. Bu durumun çeşitli nedenleri olmakla birlikte, konumuzla alakalı kısmı yeni bir sınıf olarak burjuvazinin ortaya çıkışı

ve krallarla yaptıkları iş birlikleri neticesinde feodal lordları saf dışı bırakmalarındadır (s.290). Burjuvaziyi var eden ise para ekonomisiyle birlikte ticaretin teşvik edilmesidir. Kâr amacıyla yapılan ticaret hor görülen bir eylemken, artık siyasi mücadeleleri kazanan tarafın bir uğraşı olmuştur (s.184-185). Karatani, kapitalist piyasa ekonomisinin devletten bağımsız olarak var olduğu iddialarını kabul etmemektedir. Kapitalizm ve devlet ilişkisini iki tane örnekte bariz bir şekilde görebileceğimizi söylemektedir; devletlerin çıkardığı tahviller ve uygulanan korumacı politikalar (s.246). Ayrıca ulus-devletin ortaya çıkmasını sağlayan şeyin de sermaye-devlet olarak varlık kazanmış olan mutlak monarşiler olduğunu iddia etmektedir. Yazara göre ulus, sermaye-devlet tarafından inşa edilen bir formdur. Bu ikiliye karşı bir direniş olarak ortaya çıkmakla birlikte, daha sağlam bir yapıya kavuşmalarına da imkân sağlamıştır (s.290).

Ulus kavramını anlamak adına sermayeyi incelemek gerekmektedir. Yazar, bu konuya genel olarak yaptığı üzere hakim kabulleri reddederek başlamıştır. Ticaret ve sanayi sermayesi ayrımının yapay olduğunu, sermayenin tek olduğu gerçeğinin gizlenmek istendiğini belirtmiştir. Ticaret sermayesi ve sanayi sermayesini, ücretli emek kullanımı bakımından ayırmanın yanlış olduğunu ifade eder. Fakat sermayenin bu iki görünümünün kâr elde etme yolları farklıdır. Ticaret sermayesi farklı değer sistemleri arasında yaptığı işlemler sayesinde kâr elde ederken, sanayi sermayesi ise aynı değer sistemi içerisinde yapılan inovasyonlar sayesinde yeni bir değer sistemi üretmekle kâr elde eder (s.259-262). Sanayi sermayesinin ortaya çıkışı ise dünya ekonomisinin doğal sürecinin sonucu değildir. Ticaret sermayesi birçok yer ve zamanda muhafazakâr bir rol oynayarak sanayi sermayesi dönüşümünü engellemiştir. Ancak Britanya'daki üreticiler,

Hollanda'nın ticaret hâkimiyetine son vermek adına devrimci bir rol oynamış, aynı zamanda bir tüccar ve kapitalist olarak Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirmişlerdir (s.272-274). Sanayi üretimi devam etmek için aralıksız teknolojik gelişmelere ve düşük maliyetli işgücüne ihtiyaç duyar. Bu nedenden ötürü Smith ve Ricardo'nun liberalizmi, emperyalizmle sonuçlanmıştır (s.287).

Sermaye-devletin ortaya çıkmasıyla birlikte uluslaşma süreçleri Avrupa'da başlamıştır. Karatani, sermaye-devletin olmadığı yerlerdeki ulus oluşumunun ise iki türlü olduğunu belirtir. Bir devlete sahip olan toplumlar, Batı karşısında geliştirilen milliyetçilik duygusu sayesinde bu süreci tamamlamışlarken, bunun dışındaki sömürge topluluklar ise sömürgecilerin yönlendirmesiyle ulus olabilmişlerdir (s.292). Bu kavram, Fransız Devrimi'yle ortaya çıkan kardeşlik ilkesine denk düşmektedir. Yazar, özgür ve eşit bireyler inşa edildikten sonra sistemin sürekliliğinin sağlanması adına, dayanışma duygusunun da denkleme dâhil edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca ulus, dinin gücünü kaybettiği bir dönemde insanların anlam arayışlarına bir cevap olarak karşımıza çıkmaktadır. Karatani, burada Anderson'un hayali cemaatler kavramına atıf yapmaktadır. Hayali ifadesinin fantezinin karşılığı olmadığı, yaratıcı bir tahayyülün söz konusu olduğunu belirtir. Yani, ulusun dayandığı bir gerçeklik söz konusudur ve alt-yapının değiştirilmesiyle kolayca çözülemez (s.299).

D Tipi Mübadele Tarzı

Karatani, Transkritik adlı eserinde “aşkın bütünlüklü algı X” olarak tanımladığı mübadele tarzını, incelemekte olduğumuz kitabında D tipi olarak adlandırmıştır. Bu adlandırma bir kolaylık olarak düşünülmeli. Çünkü yazar, bu mübadele tarzı üzerinde insanların

yaratıcı hayal gücünü sınırlandırmaya yönelik bir tutuma sahip olmadığını düşünür. Bu durum, daha önce verdiği iki tablo (s. 38) olan mübadele tarzları matrisi ve modern toplumsal formasyon matrisinde D tipi mübadelenin karşılıklarını X olarak vermesinden anlaşılabilir. Mübadele tarzları matrisinde X yerine bir şey koymak gerekirse, karşılıksız armağanı tercih edebiliriz. Karatani, bastırılanın daha iyi bir formda geri dönüşü olarak gördüğü D tipi mübadele tarzında, bastırılan şeyin göçebe toplulukların özelliği olduğunu düşünmekteydi. Kitabın başında konuya yaptığı vurgunun sebebi burada yatmaktadır.

Bir kişiyi karşılıksız armağan vermeye itecek sebepler ne olabilir? Karatani bu meseleyi etik ve din ekseninde cevaplamaktadır. Yukarda da geçtiği üzere her mübadele tarzı tarih boyunca var olmuştur. D tipi mübadele tarzına örnek olarak evrensel dinler kategorisine koyduğu dinlerin ilk ortaya çıkış dönemlerindeki komünal yaşam tarzlarını örnek olarak vermiştir. Erken vakitlerdeki Hıristiyanlık ve Budizm müminlerinin kardeşlik üzerine kurulu düzenleri D tipinin hâkim olduğu bir toplumsal formasyondur (s.37). Fakat Karatani, her meselede yapmaya çalıştığı ve çoğu zaman başardığı transkritik yöntemini din meselesinde tam olarak uygulayamamış gözükür. D tipi mübadele tarzının bireyleşmelerini tamamlamış kişileri varsaydığını, aşkın bir Tanrı'nın varlığının da insanları topluluk ve devletten bağımsız kılacağını belirtmesine rağmen dinlerin bu etkisini neden kaybettiğini tam manasıyla ortaya koyamamış gibidir (s.209). Özellikle İslam tarihiyle ilgili ana akım görüşlerin dışına çıkacak bir okuma yapması, kendi tezi için önemli bir tarihi malzeme sunma imkânına sahiptir. Hicretten sonra Medine'de ilan edilen ensar ve muhacir kardeşliği, içinde bulunan karşılıklı armağan düzeninden tekrar karşılıksız armağana geçiş çağrısı olarak

değerlendirilebilecekken, bu konu üzerinde durmayı tercih etmemiştir. Ayrıca infak kavramı incelendiğinde, karşılıklı armağan kaynaklı tahakkümün oluşmaması adına önlemler alındığı gözlenebilecekti. Günümüzde D tipi mübadelenin eğer bir dönüş imkânı varsa, din buna ortam sağlama imkânına sahiptir. Ancak Karatani, bu noktada etiği öne sürer. Kant üzerine yaptığı çalışmalar etkisini burada ortaya çıkarmış ve ahlak örgüsüne temel oluşturmuştur. İnsanların birbirlerine ve nesnelere araç olarak muamele etmeyi bırakması gerektiğini söyleyen yazar, Kant'ın amaçlar krallığının D tipi mübadele tarzıyla ortaya çıkabileceğini belirtmektedir. Bir kişinin, ötekini araç olarak görmemesinin imkânını ise ilk buyruk olan “özgür ol” buyruğuna tabi olması sağlar (s.316).

Son olarak bahsedilmesi gereken şey ise, yazarın birlikçilik (kooperatif) olarak adlandırdığı belki de D tipi mübadele tarzının toplumsal formasyonu olarak görülebilecek yapıdır. Bir kooperatif oluşumuna benzetebilecek bu yapının en önemli özelliği, üretim ve dolaşım tarafında ayrı ayrı sürdürülen kapitalizm karşıtı mücadeleye bütüncül bir hareket imkânı sağlamasıdır. Daha önce de belirttiğimiz üzere, Karatani var olan düzeni anlamaya yönelik tüm çabasını salt entelektüel bir tatmin elde etmek için değil, onunla mücadele etmek isteyenlere yol haritası çıkarmak için yapmaktadır. Bu nedenle üretim ve tüketim tarafındaki mücadelelerin kendi başlarına bir sonuç elde edemeyeceğini, iki mücadele sahasının bir cephede yürütülmesi gerektiğini ifade etmektedir (s.322-325). Yani proleterya, çalışmadan çalışabilecekleri, harcamadan harcayabilecekleri alanların oluşturulması gerekmektedir (Karatani, 2017a). Bu birlikler anarşist bir yapıda da öngörülmemektedir. Birliğin içinde bulunanlar tarafından seçilecek yöneticiler bu yapıları idare edeceklerdir (s.333). Ayrıca

birliklerin birliği olacak bir yapı da genel manada bir düzenin tesisine imkân sağlayacaktır. Karatani bu noktada dünya cumhuriyeti imkânını tartışmış, BM örneğinin böyle bir yapıya dönüşmesinin mümkün olup olmadığını sorgulamıştır. Troçki'yle birlikte sosyalist literatürde öne çıkan sürekli devrim teorilerini reddettiğinden, Karatani'ye göre böyle bir dönüşüm tüm dünyada yaşanırrsa başarıya ulaşılabacaktır. Bu nedenle bir uluslar federasyonu yapısına ihtiyaç duyulmaktadır. Lakin bu dönüşümün barışla olma ihtimalinden ziyade, savaşla olmasının daha mümkün olduğunu belirtir (s.401-412).

Kaynakça

Karatani, K. (2017a). Transkritik Kant ve Marx Üzerine (2. bs.). Erkal Ünal (Çev.). İstanbul: Metis.

Karatani, K. (2017b). Dünya Tarihinin Yapısı (1. bs.). Ali Karatay (Çev.). İstanbul: Metis.